

Crip Theory – en preliminär positionering

Susanne Berg och Lars Grönvik

Om denna text

Syftet med denna text är att inför vårt seminarium den 14 september 2007 ge en kort introduktion till den spirade idétradition som går under benämningen Crip Theory. Vi vill med denna text presentera brottstycken ur Crip Theory och ge några exempel på hur den kan användas.

Du kan använda texten som en språngbräda för ditt inlägg vid seminariet. Hur du vill förhålla dig till texten är upp till dig. Du kan argumentera med eller mot den, göra en reflektion kring någon av de trådar som presenteras eller på något annat sätt förhålla dig till texten.

Handikappforskning, Disability Studies och Crip Theory

Historiskt sett har handikappforskning varit en fråga för de medicinska vetenskaperna. Funktionsnedsättning/funktionshinder har konstruerats som medicinska problem för vilka forskare har sökt botande, lindrande och/eller korrigerande behandling. Skälet till att medicinare har uppmärksammat dessa kroppar kommer sig av deras avvikelser från den standardiserade kroppen som exempelvis kan gå, se och höra.

Den samhällsvetenskapliga handikappforskningen växte fram under mitten av 1900-talet, med klassiska verk av exempelvis Erving Goffman och Talcott Parsons som kom att öppna för frågeställningar som inte avsåg det korrigerande arbetet utan som intresserade sig för de sociala konsekvenserna av att ha en funktionsnedsättning. Detta innebar dock inte att den medicinska förståelsen av funktionsnedsättning/funktionshinder ifrågasattes, snarare kom den samhällsvetenskapliga forskningen att överta detta betraktelsesätt. Konstruktionen av funktionsnedsättning/funktionshinder som avgränsbara medicinska fenomen kvarstod således.

I en mening kan man därför säga att den tidiga samhällsvetenskapliga handikappforskningen framförallt formulerade *nya frågor om* men inte *nya perspektiv på* funktionsnedsättning/funktionshinder.

Acceptansen av det medicinska betraktelsesättet har dock kommit att kritiseras. Den tydligaste utvecklingslinjen representeras av den brittiska forskningstraditionen kring *the social model*. Denna modell innebär en förskjutning av synen på vad som skapar ett funktionshinder, från den enskilda personens fysiska/psykiska konstitution till det omgivande samhället och dess förtryckande strukturer. Detta förtryck gestaltas genom brist på anpassade miljöer, brist på tillgång till resurser och brist på inträde till olika samhällsarenor. Med det perspektivet placeras funktionshindret och de funktionshinderskapande processerna i samhället och inte i individen. Brist på tillgänglig kollektivtrafik, exempelvis, blir således orsaken till funktionshindret, inte personen som inte kan använda den otillgängliga kollektivtrafiken.

Internationellt har den tvärvetenskapliga disciplinen Disability Studies växt fram ur den samhällsvetenskapliga handikappforskningen. Disciplinen är ett varierande utbildnings-/forskningsfält och en enande definition finns knappast, förutom det faktum att det någonstans handlar om funktionsnedsättning/funktionshinder. Vissa gemensamma karaktäristika kan emellertid skönjas inom området.

Forskning och utbildning förmedlar kunskap baserad på insikt om att:

- personer med funktionshinder är en marginaliserad grupp,
- samhällets uppbyggnad är en orsak till detta,
- funktionshinder innebär stigma.

Den ideologiska grunden för *the social model* är materialismen. Det innebär i korthet att produktionsförhållandena i samhället förklarar varför vissa personer förtrycks genom funktionshindrande strukturer i samhället. Kapitalismen har, menar företrädare för *the social model*, inneburit en systematisk exkludering av personer med funktionsnedsättningar från arbetsmarknaden och därmed från andra arenor i samhället (Oliver, 1990).

Den fokus som *social model* har haft på de yttre samhällsstrukturerna har i sin tur gett upphov till en kritik av dess teoretiska brister när det gäller att förstå den enskildes identitetsposition

och upplevelse av att ha en funktionsnedsättning/möta funktionshinder. Framförallt, och tidigast, kan denna kritik spåras till feministiska handikappforskare (se exempelvis Morris, 1991) som sedan växt till att idag vara en huvudsaklig diskussion av begränsningarna med the social model (se Shakespeare, 2006 för ett aktuellt bidrag).

En sådan forskningstradition, som har präglats av framförallt identitetspolitiska utgångspunkter, och som särskilt har ifrågasatt realistiska antaganden om funktionshinderns och funktionsnedsättningens existens är den samtida amerikanska handikappforskningen som huvudsakligen etablerats inom humanioran. Här har de kulturella uttrycken för funktionsnedsättning/funktionshinder varit ett grundläggande forskningsområde, inte minst i kombination med intersektionella analyser.

Det är ur denna samtida amerikanska handikappforskning som Crip Theory har vuxit fram. Crip Theory bygger vidare på den normkritiska tradition som återfinns inom cultural studies, där en rad olika områden etablerats, exempelvis feminist studies, queer theory, critical white studies etc. Den är närmast en utlöpare av Queerteorin och delar ett antal av dennas grundidéer. Crip Theory vänder därmed blicken från funktionsnedsättning/funktionshinder och ifrågasätter normaliteten.

Dagens demokratiska samhällen, karaktäriserade av marknadsekonomi (Dahl 1998 pp.9, 58ff) och liberal individualism, borde med sitt fokus på ökad frihet och individ rent teoretiskt skapa mer tolerans för individuella olikheter. Marknadsekonomi och även till viss mån demokratin har emellertid en inbyggd svårighet att hantera alltför stora skillnader hos medborgarna. Ett samhälle är av nödvändighet byggt kring ett gemensamt regelsystem. För att underlätta samexistensen av en mångfald fria individer tolererar det bara en viss mängd individuella varianter.

Det dilemma, som ett samhälle karaktäriserat av frihet och jämlikhet skapar, har sin lösning i tillkomsten av abstraktionen ”gemene man”, den idealiserade individ medborgarna förväntas förhålla sig till. ”Gemene man” är en skapelse av den dominerande majoriteten i ett samhälle. De strukturer som avgränsar det normerande idealet från de avvikande är inbyggda samhällsbygget. Rosemarie Garland Thomson (1997) hävdar att det amerikanska idealet karaktäriseras av kapacitet till självstyrelse, självbestämmande, autonomi och framgång. Ett ideal som gäller såväl för nationen som helhet som de enskilda medborgarna. Hon benämner

idealet ”the normate”, normaten. Detta ideal kan sägas vara gemensamt för alla västerländska demokratier, möjligen med smärre skillnader i fokus på någon/ra av egenskaperna.

På samma sätt som Thomson, hävdar förespråkare för Crip Theory att sociala identiteter skapas och förstärks inom och i avståndstagande till det dominerande ekonomiska och kulturella systemet. De västerländska marknadsekonomierna kräver sociala identiteter som faller inom normalitetens gränser. Och det är medborgarens eget ansvar att begränsa sin individuella identitet så den åtminstone faller inom systemets standardavvikelser. Crip Theory kritiserar de normer som utgör gränserna för ”gemene man”/normaten.

Som en sådan normkritik låter sig Crip theory inte fångas i någon enkel definition. Det är dock möjligt att identifiera några av de spår eller antaganden som den samlar. Framförallt kommer vi här att luta oss mot den beskrivning av Crip Theory som presenteras i Robert McRuers (2006) verk *Crip Theory. Cultural Signs of Queerness and Disability*.

En första observation är valet av begreppet crip. Crip är, som McRuer skriver

ett i grunden aggressivt ord. Dess syfte är att tala om för de funktionshindrade att den här världen inte är till för dem, att de är mindervärdiga, att de är äckliga, att de aldrig kommer att kunna bli ”normala” (p.28).

Crip är alltså i begynnelsen ett begrepp som gynnar normatens behov av att upprätthålla gränsen mellan sig själv och de som underordnas enligt funktionsfullkomlighetens logik. Men i Crip Theory återtas denna pejorativa term och låter den bli benämningen för en subversiv verksamhet med kikarsiktet inställt på distinktionen abled/disabled. Crip, vilket på svenska närmast blir krympling, återtas och ges en ny stolt innebörd, liksom queer återtagits och blivit en position för ifrågasättande av sexualitetens diskreta kategorier. Det finns motsvarande strategier att skapa positivt laddade identitetspositioner med hjälp av termer som antingen varit neutrala eller haft en negativ last, exempelvis Deaf Power och Black Power etc. (Solvang, 2000).

Ett viktigt spår i Crip Theory är kritiken av den binära uppdelningen mellan abled/disabled och den hierarki som denna distinktion härbärgerar. McRuer (2006) använder begreppet ”Virtual Disability” för att beskriva det vi kallar funktionsnedsättning, engelskans

”impairment”. ”Virtual Disability” har inget reellt innehåll eftersom funktionsfullkomlighet är en omöjlig position att upprätthålla, på sin höjd möjlig att uppnå under korta tillfälliga tidsperioder. Individuella skillnader i funktionsförmåga existerar på ett kontinuum. Gränsen för den kategoriska definitionen funktionsnedsättning finns endast inom normen. Det är denna kategorisering som utgör grunden för skapande av funktionshinder, engelskans ”disability”.

Liksom den hegemoniska maskuliniteten och heterosexualiteten är funktionsfullkomligheten (able-bodiedness) en icke-identitet. Den utgör normen varför den, åtminstone i vardagen, inte kan urskiljas som en specifik position. Den utgör en ”naturlig” och förgivettagen utgångspunkt som samtliga identiteter utgår från och blir därför i någon mening inte uppmärksammas. Det som uppmärksammas, det som blir till en utmärkande identitetsposition blir det avvikande. Därför uppkommer *homofrågan*, *funktionshindersfrågan* och *kvinnofrågan*. Det avvikande problematiseras, görs till politikområde och föremål för insatser, istället för att normen som skapar dessa ”problemområden” ifrågasätts. Crip Theory vänder blicken mot hur funktionsfullkomligheten skapas och avtäcker den dess naturlighet. Utgångspunkten är således en analys av binären abled/disabled med antagandet att denna är 1) icke naturlig och 2) den innefattar en hierarki.

McRuer benämner den position från vilken det är möjligt att ifrågasätta det funktionsfullkomliga idealet ”Critical Disability”, ett medvetet funktionshinderskap. Detta är inte liktydigt med funktionshinder. Det är snarare en identitet, en politisk positionering från vilken majoritetssamhället kan ifrågasättas. Funktionshinderskapet är naturligtvis nära knutet till funktionshinder. Men medan det senare är ett påtvingat, oönskat utanförskap är det förra en medveten identifikation med utanförskapet, en plats från vilken normaliteten kan ifrågasättas. Detta medvetna funktionshinderskap, som kan spåras tillbaka till 1960- och 1970-talens frihetsrörelser, destabiliserar den funktionsfullkomliga identiteten och kastar den i kris. Enligt Crip Theory löses normatens identitetskris genom att samhället lär sig tolerera det avvikande till en viss gräns. Normatens identitet blir flexibel. Den flexibla identiteten är ett nödvändigt ”offer” för att upprätthålla dikotomin normat – avvikande/funktionsfullkomlig – funktionsnedsatt. Den ökande toleransen har till uppgift att bevara den normativa positionen intakt, att garantera normatens fortlevnad. Det är en tolerans som alltid kräver underordning av de avvikande.

När det gäller identitetsskapande använder sig Crip Theory av Butlers begrepp performativitet. Funktionsfullkomliga identiteter skapas genom att individer försöker uppträda som det funktionsfullkomliga idealet. Samhället blir en scen där medborgarna spelar upp/framträder i sin normativa och normerande identitet. Den flexibla identiteten hos normaten blir nu en fråga om performativitet under epifaniska ögonblick. I programmet Böglobbyn fanns ett flertal exempel på epifaniska ögonblick med syfte att upprätthålla dikotomin heterosexuell – homosexuell. I en scen sitter de två programledarna Olof Palmlöf och Farao Groth på en parkbänk. Groth frågar om Palmlöf fått sina barn genom insemination eller adoption. Palmlöf ser lätt fåraktig ut och svarar att han har fått dem den naturliga vägen. För att försäkra sig om att budskapet gått hem hos tittarna låter manuset också Groth kommentera det hela med: Gud så hetero. Böglobbyn spelades visserligen in efter ett skrivet manuskript men skillnaden mellan manusstyrd verklighet och framträdande i verkliga livet är hårfin. Båda innehåller roller med ett begränsat manuskript. Båda framförs framför en publik och båda har ett budskap.

Det kan hävdas att dikotomin funktionsfullkomlig – funktionsnedsatt kräver färre epifaniska framträdanden. Frågan är dock om inte detta är en chimär. Det är kanske snarare så att de epifaniska ögonblicken är mer integrerade i fasta strukturer och därför framstår som naturliga. Funktionsfullkomlighet framträder därför bäst i relation till en roll där personer med funktionsnedsättning framträder som beroende av den funktionsfullkomliges hjälp. Normaten behöver sällan framträda i sin normativa identitet eftersom strukturerna i samhället tvingar den avvika att spela beroende. Detta kan skapa svårigheter för en analys av funktionsfullkomligheten.

Böglobbys förebild och Palmlöfs tidigare succé inom 'mångfaldsjournalism', CP-magasinet innehåller flera scener som kan illustrera hur den funktionshindrade identiteten kan vara svåranalyserad. I flera inslag intervjuar normaten Carina Bergh makthavare medan hon spelar funktionshindrad. Hon låtsas ha tics, skuttar runt och ställer skenbart naiva och genomträngande frågor. Förmodligen porträtterar hon en stereotypisk syn på neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. Vad hon åstadkom var emellertid att skapa ett – artificiellt – epifaniskt ögonblick för den intervjuade normaten. Hennes gestaltning av den funktionshindrade identiteten gjorde intervjupersonens funktionsfullkomlighet synlig. Samtidigt medförde denna iscensättning av den funktionshindrade identiteten inga konsekvenser för Bergh personligen. Hon behöll sin överordnade position med full kontroll

över intervjusituationen. Och efter denna kasserade hon helt enkelt den funktionshindrade identiteten som en gammal kappa.

Också i en annan mening är den kritiska analysen av funktionsfullkomligheten som Crip Theory erbjuder svårare än analysen av heterosexualiteten och den hegemoniska maskuliniteten. Båda dessa är nämligen sekundära till funktionsfullkomligheten. Att befinna sig i en situation där funktionsfullkomligheten riskerar att ifrågasättas får konsekvensen att både kön och sexualitet inte kan identifieras (en vanlig kritik av handikappforskningen är att både dess analys och teoribildning betraktar personer som både avkönade och avsexualiserade).

Ett annat spår, som blir en konsekvens av ovanstående är att det inte är möjligt att tala om *de funktionshindrade*. McRuer menar att crip förhåller sig till "impairment" och "disability" som queer förhåller sig till "lesbian" eller "gay", det vill säga med skepsis inför institutionaliserade kategorier (med klart dragna gränser dem emellan). Om inte distinktionen mellan funktionsnedsättning/funktionshinder och funktionsfullkomlighet kan upprätthållas är det möjligt för subjekt och identiteter att överskrida skiljelinjen och inte låta sig positioneras vare sig som fullkomlig eller ofullkomlig. Detta möjliggörs, menar McRuer, bland annat genom omöjligheten att nå den perfekta funktionsfullkomligheten, i förhållande till den är vi alla i någon mening underdånig den fullständiga fullkomligheten.¹ Det öppnar för en relativt allmänt förekommande position som framförallt toleranta normater framhäver, nämligen "att alla är funktionshindrade på något sätt", vilket implicerar att vi alla är i samma situation. Tanken har lockande drag eftersom den bryter ned vi och dom-barriären, men kan också spela nyliberaler i händerna eftersom det också möjliggör en nedrustning av det allmännas åtaganden (se Söder, 1989 för ett sådant resonemang). Och, menar McRuer,

[t]he fact that some of us get beaten and left for dead tied to deer fences or that others of us die virtually unnoticed in underfunded and unsanitary group homes should be enough to highlight that the heterosexuality/queer and able-bodied/disabled binaries produce real and material distinctions (p. 157).

Den skapade kategorin personer med funktionsnedsättningar är nödvändig för att upprätthålla diskrimineringen som skapar funktionshinder. Funktionsnedsättning – funktionshindraskapet som två sidor av samma mynt är en av Crip Theory's grundläggande idéer. Det ena är en

¹ För en diskussion av *ideal* som jämförelsebild i förhållande till *normal* som jämförelsebild, se Davis (2002).

förutsättning för det andra, kategoriseringen ett verktyg för skapande och upprätthållande av utanförskapet. I den här texten tolkas konceptet ”Critical Disability” som ett medvetet funktionshinderskap. Crip Theory markerar denna position/identitet som en möjlig utgångspunkt för ifrågasättande av normaliteten. Personer med funktionsnedsättning delar visserligen utanförskapet men den medvetna identiteten är långt ifrån en självklar konsekvens av detta. Det är därför mer relevant att tala om funktionsnedsättning – funktionshinder som två sidor av samma mynt. Funktionshinder, engelskans ”disability”, de hinder för delaktighet och jämlikhet som skapar utanförskap kan leda till ett medvetet funktionshinderskap. Det kan också leda till att individen anpassar sina förväntningar och internaliserar förtrycket. Ett medvetet funktionshinderskap innebär att individen ”kommer ut” i sin nya politiska identitet.

Det är inte möjligt för normaten att dela kategoriseringen eftersom denna är något utifrån påtvingat, vars resultat är utanförskap och diskriminering. Även om det reella innehållet i funktionsnedsättning inte existerar är kategoriseringen ett reellt verktyg och konsekvenserna av denna är funktionshinder. Men det faktum att vi, om än tillfälligt, kan betrakta oss som ”crip eller ”queer” gör det möjligt att temporärt besitta en position från vilken vi kan vända oss bort från ideal om funktionsfullkomlighet (och heterosexualitet). Dessa tillfälliga gränsöverskridanden är därför önskvärda utflykter menar McRuer.

Även om Crip Theory helt klart närmar sig frågor som rör identitetspositioner så är det viktigt att särskilja detta från den brittiska (möjligen europeiska debatten) om bristerna med the social model när det gäller att analysera identitet. McRuer gör en tydlig poäng av att Crip Theory ska vara ett oformligt område utan tydliga ramar, att det inom detta ska rymmas olika positioner. Det är en logisk följd av att som i likhet med queer theory ifrågasätta rådande normer om kön/sexualitet.

Till skillnad från Disability studies och handikappforskning (Disability research) är Crip Theory ett vidare begrepp som rymmer teoretiska analyspositioner, forum för motstånd, plattform för avvikelser och hyllningar av dem. I detta ligger också en vidgning av vilken som kan vara crip. Crip blir inte detsamma som att ha en funktionsnedsättning eller att utsättas för funktionshinder på det sätt som ”disabled people”, ”people with disabilities”, ”people with impairments” innebär. Crip är istället en ståndpunkt mot ableism, men inte nödvändigtvis en homogen uppfattning om funktionsnedsättning/funktionshinder som identitetsposition. På det sättet kan crip liknas med feminism. Att vara crip är således att identifiera och göra motstånd

mot ableism, likasom att vara feminist innebär ett motstånd mot könsmaktsordning. En funktionsnedsättning är därför inte nödvändig för att anta positionen crip, på samma sätt som kön inte är nödvändig för att anta en feministisk position. För, som McRuer säger

A nondisabled person claiming to be crip dissents from the binary division of the world into abled-bodied and disabled – or, rather, affirms the collective crip dissent from that division (s. 36-37).

Crip som position har således potential att vara inkluderande. Men, varnar McRuer, här finns också en risk att de funktionsfullkomliga övertar crip och dränerar den på sin radikala potens. Liksom med andra ”grupper” som normater har utvecklat en tolerans inför (exempelvis HBT-personer) har detta en tendens att ske på normaternas villkor. Normaternas ställning som samhällelig mittfåra blir inte ifrågasatt, utan den kritik som en crip position möjliggör riskerar att tas in, formuleras om, och bli till politiska mål som normaterna kan acceptera (men som inte riskerar deras position). En parallell till detta, och där denna avradikalisering kan sägas ha blivit verklighet, är den svenska jämställdhetspolitiken, där målen inte har äventyrat männens ställning, utan anpassats så att männen kan behålla sin position men ändå vara jämställda. Den radikala maktanalys, och den kritik av mannen, som feminismen erbjuder har därför tvättats bort ur jämställdhetspolitiken, och därmed har också radikala krav fått stryka på foten (Se Egeberg-Holmgren, 2007, för en analys av feminism versus jämställdhetspolitik).

Crip: en analytisk kategori?

En avgörande fråga för såväl handikappforskning som handikappolitik är vem som ska räknas som funktionshindrad (med oklar distinktion mellan kropp och omgivning) och varför. För framförallt realistiskt orienterade empiriker är det frågan *vem* som är den problematiska. Hur ska gruppen avgränsas, hur ska funktionshinder mätas? Det är således en mätteknisk diskussion som inte ifrågasätter upprättandet av ”funktionshindrade” som kategori, eller för den delen reproduktionen av en sådan kategori. För andra är frågan *varför* viktigare. Här ifrågasätts själva skapandet och användandet av kategorin ”funktionshindrade”. Sådana kategorier skapas, framförallt när det gäller ”marginaliserade”, i syfte att legitimera olika former av förtryck. Foucaults studier av olika typer av institutionalisering är ett bra exempel

på detta, där konstruktionen av nya kategorier gjorde det möjligt för makten att särskilja individer som inte ansågs/anses uppfylla normkraven på samhällsmedlemmarna. En annan argumentationslinje, som främst gäller studier av de kategoriserade, är att om forskare fortsätter att använda dessa kategorier som instiftats i förtryckande syfte, eller i alla fall har haft förtryckande konsekvenser, kommer forskare att medverka till en reproduktion av detta förtryck. Användandet av dessa kategorier kommer således att upprätthålla gränsen mellan vi och dom.

Andra vill hävda att dessa kategorier alltså spelar en viktig roll för forskningen eftersom de används i samhället för att skapa skillnader. Det kan därför, menar en del, finns en poäng att, i analytiskt syfte, använda kategorier men betrakta dem som provisoriska. Detta innebär att kategorier används preliminärt för den empiriska analysen eftersom dessa kategorier används i vardagen för att strukturera fördelningen av makt och resurser. Detta ger en position utifrån vilken kategorier både kan kritiserats men också användas (Se McCall, 2005, för en sådan hållning).

Crip Theory ger troligen ingen stabil bas för att överhuvudtaget identifiera personer. Men Crip Theory erbjuder en bas för att kritisera hur dessa avgränsningar görs och därmed identifiera de normativa utgångspunkter som distinktionen abled/disabled inrymmer. I det sammanhanget kan Crip Theory också erbjuda en position från vilken handikappforskningen i sig kan kritiserats. Ett exempel på detta är de livsvillkorsstudier som handikappforskare gärna bedriver. Handikappforskare tenderar att återvända till frågan om *skillnader* i livssituationen mellan personer med och utan funktionsnedsättningar. Den typen av studier, liksom empirisk välfärdsforskning generellt, påstås vara värdefull för att påvisa ojämlikheter mellan olika grupper i samhället. På basis av detta kan det sedan utkrävas politiska reformer för att harmonisera livsvillkoren. Emellertid finns det grundantaganden i den här typen av forskning som Crip theory skulle kunna analysera kritiskt. De områden av en människas liv som anses särskilt viktiga att studera (och jämföra) ger uttryck för värderingar som normaten besitter. Det är således sådana områden som normaten betraktar som viktiga för normater som blir utgångspunkten för studierna. Här återkommer klassiska välfärdskomponenter som

- 1) hälsa och tillgång till vård,
- 2) sysselsättning och arbetsvillkor,
- 3) ekonomiska resurser och konsumentskydd,

- 4) kunskaper och utbildningsmöjligheter,
- 5) familj och sociala relationer,
- 6) bostad och närservice,
- 7) rekreation och kultur,
- 8) säkerhet till liv och egendom samt
- 9) politiska resurser (SOU 2000:41, sid 13).

En crip analys kan identifiera de uppfattningar om det ideala livet som den här typen av val av välfärdskomponenter (och hur de mäts) uttrycker. Den innebär att en crip analys också kan vända sig inåt det egna fältet och avtäckta de antaganden om ableism som också präglar handikappforskning.

Ekonomiska-politiska strukturer

Den ursprungliga sociala modellen placerar funktionshinder i arbetsmarknadens strukturer, i industrisamhället och kapitalismen. Crip Theory lokaliserar också en orsak till funktionshinder till dessa. Däremot stannar den inte vid strukturer inom den så kallade allmänna sfären. Den bryter muren mellan allmän och privat sfär och påvisar också hemmets/familjens roll i förhållande till arbete. Det moderna samhället, välfärdsstaten, det svenska folkhemmet bygger på den normativa kärnfamiljen. Hemmet är föremål för ett omfattande politiskt projekt på samma sätt som arbetets organisering.

Home economics aims to bring the home into harmony with industrial conditions and social ideals that prevail today in the larger world outside the home. (Henrietta Goodrich, citerad i McRuer, 2006, p. 90)

Såväl hemmets som arbetsmarknadens organisering understöds av den fysiska miljöns utformning. När byggnader upphör att produceras till en klart identifierbar köpare som samtidigt är den tänkte användaren standardiseras byggnationen. Alla samhällsområdena blir också föremål för allt mer politisk reglering.

Arbetsmarknaden, familjen och den fysiska miljön är arenor där den normativa identiteten hos normaten framträder som "naturlig". Marknadsekonomin och välfärdssamhällets politiska reglering (juridisk och ekonomisk) skapar också rollen "funktionshindrad" som avvikande, icke-naturlig, exotisk. Fysisk miljö skapas för att stänga ute personer med funktionshinder

och/eller hålla dem på plats (Kitchin 1998). Men den fysiska miljön, samhällsområdenas organisering utgör också den sociala miljön, en struktur inom vilken vi alla existerar och spelar de roller samhället tilldelar oss (Gleeson 1999).

Det är lätt att avgränsa den funktionshindrade identiteten utifrån negativa storheter: icke-arbetare, icke-konsument, icke familjeöverhuvud. Trots det är detta inte grunden i identiteten. Personer med funktionsnedsättning kan vara extremt produktiva, konsumera mer än de flesta och ha ansvar för stora familjer utan att kategoriseringen och den påtvingade funktionshindrade identiteten berörs. Extremt lyckosamma anpassare lyfts istället fram som undantag, ”trots att ...”, och stärker därmed kategorin. De klassiska materiella strukturerna räcker inte som förklaring.

Den funktionshindrade identitetens mest framträdande drag är beroende. Personer med funktionsnedsättning är alla beroende av samhället på ett sätt som konstrueras som ”onaturligt”. Det är viktigt att markera beroendets speciella karaktär eftersom det knappast i realiteten finns någon medborgare i dagerns samhälle som kan anses vara oberoende av det gemensamma goda. För att parafasera McRuer - ”Virtual Dependency”. Den funktionshindrades identiteten kan istället ses som ett resultat av en normativ hegemoni kring dikotomin funktionsfullkomlig - funktionsnedsatt. För att fungera som hegemoni upprätthålls detta beroende genom konsensus där personer med funktionsnedsättning deltar och mer eller mindre frivilligt i upprätthållandet.

Hegemony thus becomes more than simple state dominance. It appears as an expression of broadly based consent manifest in the acceptance of ideas, supported by material resources and institutions, which is initially established by social forces occupying a leading role within a state but is then projected outward on a world scale. (Morton 2003)

Genom att skifta från den klassiska synen på hegemoni till en modern variant där lokaliseringen finns i samhällliga koder kan begreppet användas för att förklara andra förtryck än de rent ekonomiskt baserade (Litowitz 2000). Den lagstiftning som reglerar sociala rättigheter nödvändiga för funktionshindrades delaktighet kan då ses som hemvist för den funktionshindrade identiteten. I stort sett alla de välfärdsreformer personer med funktionsnedsättning är beroende av kräver att den sökande individen gestaltar den funktionshindrade identiteten. Ju ynkligare du framställer dig själv desto större blir den

samhälleliga belöningen. De samhälleliga koderna reglerar inte endast välfärdsystemet. De formar utformningen av vår fysiska miljö där det sociala livet utspelar sig. De begränsar och organiserar arbetsmarknad, skola, familjeliv.

Synen på personer med funktionsnedsättningar som beroende finns både i de klassiska ”hårda” strukturerna och i de idéer som ingår i den funktionsfullkomliga hegemonin. Det innebär inte att funktionshinder är lokaliserat till de attityder samhällsinvånarna bär på. Hegemoni har inget gemensamt med individuell okunskap. Den är en materiell kraft.

Diskussion

Inom Disability Studies finns i dag en skiljelinje mellan materialister och konstruktivister. Det som skiljer dem är huvudsakligen utgångspunkten, förklaringen till varför. Konstruktivisten lokaliserar problemet till de fördomar och attityder ”gemene man” bär på såväl individuellt som kollektivt, samt samhälleliga policys baserade på dessa. Materialisten däremot lokaliserar problemen i existerande samhällsinstitutioner och institutionella regelverk. Och det finns reell grund för båda synsätten. Verklighetens marginalisering, stigmatisering och diskriminering av personer med funktionsnedsättning är väl dokumenterad ur såväl ekonomiskt som kulturellt perspektiv.

Att det finns goda argument för såväl kulturellt som materiellt skapade funktionshinder kan kanske bero på att personer med funktionshinder är vad Nancy Fraser kallar ett bivalent kollektiv i *Justice Interruptus* där hon utgår från Iris Marion Youngs (1990) definition av förtryck.

Oppression consists in systemic institutional processes which prevent some people from learning and using satisfying and expansive skills in socially recognized setting, or institutional processes which inhibit people's ability to play and communicate with others or to express their feeling and perspectives on social life in contexts where others listen. (Young 1990 p.38)

Det materiella förtrycket, lokaliserat till det ekonomiska och politiska systemet finns beskrivet i första delen av Youngs definition: institutionella processer som hindrar vissa grupper att utveckla och använda sina förmågor i den sociala gemenskapen. Den andra delen av Youngs definition handlar däremot om det kulturella förtrycket: institutionella processer som hindrar

vissa grupper att uttrycka sina erfarenheter i det sociala samtalet (Fraser 1997). Förtryckta grupper kan ha sitt förtryck fokuserat mer eller mindre i någon av definitionens två delar. Och på samma sätt kan akademiker och aktivister välja att fokusera mer eller mindre på en av de två delarna som förklaringsgrund. Med utgångspunkt i verkliga, väl dokumenterade förhållanden är det dock inte svårt att argumentera för att delaktighet för personer med funktionsnedsättning kräver både ”redistribution”, omfördelning av resurser och ”recognition”, erkännande av individerna i gruppens värde.

Resursfördelnings- och erkännandepolitik kan enligt Fraser ske efter ett av två huvudspår. Fördelningspolitik kan antingen omfördela de existerande resurserna genom särskilda insatser eller genom att förändra strukturerna som skapar den ojämlika resursfördelningen i första hand. Den första metoden bekräftar (”affirmation”) den marginaliserade statusen hos gruppen. Den andra förändrar (”transformation”) konturerna, strukturerna som skapar gruppen. På samma sätt följer erkännandepolitiken dessa huvudspår, antingen erkänner den gruppen och bekräftar dess speciella värde till exempel som minoritet eller subkultur, eller förändrar den de förhållanden som skapar erkännande eller misskännande och destabiliserar gruppens gemensamma identitet.

Fraser's syn på bivalenta kollektiv och användningen av resursfördelnings- och erkännandepolitik fungerar väl ihop med Crip Theory's grundläggande idéer. För en materialist som Fraser är målet att såväl kategorin funktionsnedsättning som verklighetens hinder för delaktighet, funktionshinder ska försvinna. Detta innebär ingen risk för misskännande eftersom hon definierar erkännande som ”participation parity”, d.v.s. erkännande av full delaktighet (Fraser 2001). Det enda offret i längden är möjligtvis det medvetna funktionshinderskapet. Med en destabiliserad kategori och skillnaderna i delaktighet utsuddade kommer förmodligen minoritetsidentiteten försvinna. För en materialist är emellertid detta knappast ett offer.

Frågan är om inte Crip Theory's grundläggande idéer kopplade till teorin om personer med funktionsnedsättning som ett bivalent kollektiv skulle vara en fruktbar utgångspunkt för ifrågasättande av normaliteten. Crip Theory äger också den styrkan att den bygger broar mellan aktivism och akademi. Kanske något för framtida handikappforskning?

Referenser

Dahl, R. A. (1998) *On Democracy* New Haven & London: Yale University Press

Davis, L. J. (2002). *Bending over Backwards. Disability, Dismodernism & Other Difficult Positions*. New York: New York University Press.

Egeberg-Holmgren, L. (2007) Killing Bill. Men as rebellious feminists in the politics of passing. *Norma Nordic Journal of Masculinity Studies*, 2, (1), pp. 16-37.

Fraser, Nancy (1997) *Justice Interruptus: Critical Reflections on the 'Postsocialist' Condition*, New York and London: Routledge

Fraser, Nancy. (2001) Recognition without Ethics?, *Theory, Culture & Society*, Vol. 18 No.2-3 pp. 21-42

Garland-Thomson, R. (1997). *Extraordinary Bodies: Figuring Physical Disability in American Culture and Literature*. New York: Columbia University Press.

Gleeson, Brendan (1999) *Geographies of disability*, London & New York: Routledge

Kitchin, R (1998) "'Out of Place', 'Knowing One's Place': space, power and the exclusion of disabled people", *Disability and Society* Vol 13 No 3 pp. 343-356

Litowitz, Douglas (2000) Gramsci, hegemony, and the law, *Brigham Young University Law Review* pp.515-551

McCall, L. (2005). The Complexity of Intersectionality. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, vol 30 (3), pp. 1771-1800. Finns översatt till svenska och publicerad i Kvinnovetenskaplig tidskrift, nr 2-3, 2005.

McRuer, R. (2005). Miffoteori. *Arena*, nr 6, pp. 28-30.

McRuer, R. (2006). *Crip Theory. Cultural Signs of Queerness and Disability*. New York: New York University Press.

Morris, J. (1991). *Pride Against Prejudice. Transforming Attitudes to Disability*. London: The Women's Press.

Morton, A.D. (2003) Social forces in the struggle over hegemony: Neo-Gramscian perspectives in international political economy, *Rethinking Marxism* Vol.15 No2 pp. 153-179

Oliver, M. (1990). *The Politics of Disablement*. London : Macmillan.

Shakespeare. T. (2006). *Disability Rights and Wrongs*. London: Routledge.

Solvang, P. (2000). The Emergence of an Us and Them Discourse in Disability Theory. *Scandinavian Journal of Disability Research*, 2, (1), pp. 3-20.

SOU 2000:41. *Välfärd, ofärd och ojämlikhet*. Betänkande från Kommittén Välfärdsbokslut. Stockholm: Fritzes.

Söder, M. (1989). Disability as a social construct: the labelling approach revisited. *European Journal of Special Needs Education*, 4(2), 117-129.

Young, Iris Marion (1990) *Justice and the Politics of Difference*, Princeton: Princeton University Press